

Łukasz Kiszkiel

ORCID: 0000-0002-0712-3260
Uniwersytet w Białymstoku

**PARTYCYPACJA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
W ZINSTYTUCJONALIZOWANEJ KULTURZE
W UJĘCIU SUBREGIONALNYM**

**PARTICIPATION OF THE INHABITANTS OF THE PODLASKIE VOIVODSHIP
IN INSTITUTIONALIZED CULTURE
IN A SUB-REGIONAL PERSPECTIVE**

| Abstrakt

W przeprowadzonych na terenie województwa podlaskiego badaniach oraz cyklicznych wskaźnikach gromadzonych przez GUS dotyczących kultury wspólnym mianownikiem jest układ instytucjonalny w rozumieniu A. Kłoskowskiej odnoszący się do aktywności interesariuszy w ramach instytucji takich jak: teatr, opera, filharmonia, operetka, opera, kino itp. Celem artykułu będzie prezentacja wybranych wyników dotyczących partycypacji mieszkańców województwa w kulturze zinstytucjonalizowanej przy uwzględnieniu różnic subregionalnych i czasowych.

- Słowa kluczowe: partycypacja kulturalna, kultura, układy kultury.

| Abstract

During research conducted in the Podlaskie Voivodeship and cyclical indicators collected by the Central Statistical Office on culture, the common denominator is the institutional system in the understanding of A. refers to the activity of

stakeholders within institutions such as: theater, opera, philharmonic, operetta, opera, cinema, etc. The article will present selected results regarding the participation of voivodeship residents in institutionalized culture, taking into account subregional and time differences.

• **Keywords:** cultural participation, culture, cultural systems.

| Tło badawcze

Od blisko dziesięciu lat zespół badaczy z Instytutu Socjologii Uniwersytetu w Białymstoku wraz z członkami Fundacji Laboratorium Badań i Działań Społecznych SocLab realizuje projekty poświęcone różnym aspektom kultury. Punktem wyjścia była *Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim* (Poleszczuk i in. 2012), w ramach której dokonano charakterystyki społeczno-demograficznej uczestników oraz nieuczestników kultury w regionie. Kolejnym projektem był *Spacer po utartych ścieżkach* (Skowrońska i in. 2014) dotyczący uchwycenia różnych spojrzeń na kwestie kultury, zarówno z perspektywy współtwórców oferty kulturalnej, jej odbiorców, ale również instytucji władzy lokalnej – dotujących wydarzenia kulturalne. W następnym roku powstała monografia *Nowe kierunki, nowe drogowskazy. Współczesna kondycja kultury w Suwałkach* (Białous 2015), w której autorzy wyznaczyli możliwe drogi rozwoju sektora kultury w Suwałkach na podstawie szerokich badań jakościowo-ilościowych mieszkańców miasta. Dwa lata później, we współpracy z DNA Miasta, zespół przyczynił się do opracowania i wdrożenia *Programu polityki kulturalnej Miasta Białystok na lata 2018-2022 plus* (Celiński i Białous 2017). Finalnie, w 2019 roku, opracowano *Diagnozę kultury w województwie podlaskim* (Białous i in. 2019) będącej wstępnym etapem prac nad dokumentem strategicznym Urzędu Marszałkowskiego poświęconym rozwojowi kultury w regionie w trzeciej dekadzie XXI wieku.

Choć wymienione projekty realizowane na zlecenie różnych podmiotów instytucjonalnych wykorzystywały niejednorodne podejścia meto-

dologiczne, to ich osadzenie w ramach jednostki terytorialnej, jaką jest województwo podlaskie, przynosi bardzo szczegółowy zbiór informacji o zamieszkującej ten region populacji zarówno twórców, jak i odbiorców kultury. Pierwszy i ostatni projekt zawierają komponent diagnozy ogólnowojevodzkiej i to one będą stanowić oś artykułu, którego celem będzie rekapitulacja wyników dotyczących partycypacji mieszkańców województwa w kulturze ze szczególnym uwzględnieniem różnic subregionalnych i czasowych. Ze względu na fakt, że niejednokrotnie w ramach poszczególnych badań posługiwano się tymi samymi bądź bardzo zbliżonymi wskaźnikami mierzącymi partycypację mieszkańców województwa, podjęta zostanie próba ich komparacji celem zbadania, czy na przestrzeni lat różnice subregionalne uczestnictwa w kulturze ulegają zmianie, czy stanowią pewne kontinuum. Wspomniane powyżej projekty nakierowanie były każdorazowo na konkretny problem badawczy i skupiały się w znacznej mierze na wytłumaczeniu, i dostarczeniu adekwatnych rekomendacji mających na celu jego niwelację. Nie było w nich przestrzeni na dokonywanie zestawień i szczegółowych odniesień do wcześniejszych badań. Artykuł stwarza zatem możliwość przeprowadzania syntetycznej analizy porównawczej na kilku wybranych wskaźnikach. Wyniki tej analizy będą prezentowane w kolejnych podrozdziałach.

| Tło teoretyczne

Znajomość sposobów uczestniczenia w kulturze i samej jego istoty jest pierwszym metodologicznym zadaniem z punktu widzenia zadań poznawczych wobec kultury (Tyszka 1981: 137). Każdorazowo, kiedy przystępujemy do rozwiązania określonego problemu badawczego – czy to z zakresu kultury, czy też innych wymiarów życia społecznego – wymagana jest jego dokładna operacjonalizacja i dobranie wskaźników, które trafnie i rzetelnie będą zdawały relację z diagnozowanej sytuacji. Stąd, zanim zostaną porównane wskaźniki partycypacji z poszczególnych badań pod kątem subregionalnym, zasadne wydaje się wyjaśnienie kluczowych zagadnień teoretycznych

objaśniających sposób rozumienia samej partycypacji, aktywności kulturalnej, typów uczestnictwa w kulturze itp.

Pierwszym terminem jest „partycypacja w kulturze”. W literaturze naukowej odnoszącej się do kwestii kultury występuje rozróżnienie pomiędzy partycypacją a uczestnictwem w niej. Partycypacja definiowana jest jako bardziej rozmyślnie, głębokie i osadzone w aspekcie mentalnym odbieranie kultury, które odnosi się do dekodowania licznych znaków i symboli kulturalnych. Partycypacja wiąże się zatem z formułowaniem, odbieraniem i interpretowaniem symbolicznych przekazów, przez co traktowana jest jako akt poznawczy i emocjonalny, umożliwiający uczestnikom odczytywanie sensów zawartych w danych formach kultury (Tyszka 1971: 72). Opozycją do partycypacji jest konsumpcja kultury stanowiąca pasywny intelektualnie styl uczestnictwa w kulturze, odarty z wysiłku umysłowego (Jankowski 2010: 76). We wszystkich realizowanych badaniach partycypacja była tożsama z uczestnictwem i traktowano ją jako jej synonim, bez zgłębiania procesów umysłowych zachodzących w głowach badanych podczas odbierania przekazu w trakcie uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych. Partycypacja traktowana była jako ilościowy wskaźnik uczestnictwa w wydarzeniu kulturalnym zawartym na predefiniowanej liście podejmowanych przez respondentów aktywności. Przyjęte uproszczenie było efektem prowadzenia zestandaryzowanych badań ilościowych, w których mierzono uczestnictwo oraz jego częstotliwość, aby dokonać następnie kategoryzacji partycypacji zgodnie z opisanymi w teorii układami kultury: a) układ pierwotny – bezpośrednie spotkania w społeczności lokalnej z dobrą znajomością wspólnego kodu kulturowego; b) układ instytucjonalny – wyrosły na podwalinach pierwotnego, a dotyczy aktywności w ramach instytucji takich jak: teatr, opera, filharmonia, operetka, opera, kino; c) układ środków masowego przekazu, który rozwinął się wraz z upowszechnieniem mass mediów i Internetu, i zawiera takie aktywności jak: czytelnictwo książek i gazet, słuchanie muzyki, korzystanie z Internetu oraz d) układ zamiejscowy – nieposiadający wyraźnej tożsamości i dotyczący wszelkich kontaktów z przejawami kultury, poza terytorialną granicą miejsca zamieszkania (Kłoskowska 1972; Golka 2007: 133).

Zwykło się przyjmować w opracowaniach poświęconych kulturze, że podstawową miarą jej rozwoju jest poziom aktywności kulturalnej jednostek mierzony m.in. częstotliwością oraz stylami uczestnictwa w niej (Jarosz 2017: 104). Jednak zarówno częstotliwość, jak i style partycypacji warunkowane są przez czynniki zewnętrzne oraz wewnętrzne. Uwarunkowania wewnętrzne to takie, które wypływają z osobowości jednostki – uczestnika kultury: świadomość, wiedza, potrzeby, zainteresowania, aspiracje, habitus, doświadczenia kulturowe, samoocena, postawy itp. Natomiast uwarunkowania zewnętrzne są osadzone w cechach społeczno-zawodowych i materialnych jednostki. W ramach uwarunkowań wewnętrznych autor wyróżnił kilka postaw. Pierwszą z nich jest perfekcjonistyczna – kształtująca osobowość jednostki poprzez intensyfikację kontaktów z ludźmi. Drugą, scharakteryzowaną postawą jest konsumpcyjno-rozrywkowa wyzbyta ciekawości poznawczej i biernie akceptująca dostarczane treści bez umiejętności ich przetwarzania i selekcji. Ostatnia postawa, nazwana konserwatywną dotyczy zachowań świadomie dążących do izolowania interakcji pozaśrodowiskowych i pozostawiania w otoczeniu przetworzonych już norm i wartości kulturowych. Cechuje ją „zamknięcie” na odmienne formy kultury. Wśród zewnętrznych uwarunkowań determinujących aktywność kulturalną jednostek autor wymienia wykształcenie, które istotnie wpływa na intensywność i charakter uczestnictwa w kulturze, następnie zawód oraz odgrywane role społeczne. Kolejne czynniki to czas wolny, choć jak pokazują badania, jego ilość wcale nie przekłada się na częstotliwość i rodzaj partycypacji, a stanowi jedynie racjonalne usprawiedliwienie braku uczestnictwa w kulturze (Poleszczuk i in. 2012: 101), to jednak jego większe zasoby mogą determinować charakter i przebieg uczestnictwa w kulturze. Kolejne czynniki to wiek, kompozycja gospodarstwa domowego, pozycja społeczna, dochody, płeć (zachodzą istotne różnice dotyczące partycypacji) oraz miejsce zamieszkania, polityka kulturalna władz krajowych i samorządowych, edukacja. Aspekt miejsca zamieszkania będzie niezwykle ważny w kontekście aktywności kulturalnej mieszkańców poszczególnych regionów województwa podlaskiego, szczególnie w odniesieniu do zinstytucjonalizowanego typu uczestnictwa w kulturze.

Partycypacja kulturalna w województwie podlaskim na tle innych województw w oparciu o wskaźniki GUS

Nawet bez prowadzenia szeroko zakrojonych badań socjologicznych z ogólnodostępnych statystyk publicznych GUS¹, jesteśmy w stanie dokonać pewnych porównań zarówno w ujęciu makro (pomiędzy województwami), jak i na poziomie mikro (wewnątrz województwa, na poziomie powiatów, a nawet gmin). Porównania te mogą być czynione na podstawie danych ilościowych dotyczących podstawowych wskaźników z sektora kultury, choć w zdecydowanej większości odnoszą się do scharakteryzowanej przez A. Kłoskowską zinstytucjonalizowanej sfery partycypacji. Miernikami są tutaj, np. publiczne wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca, liczba widzów, uczestników wydarzeń kulturalnych organizowanych przez poszczególne typy instytucji kultury. Wskaźniki te są jednak obarczone pewnymi mankamentami i niejednokrotnie pozostają bardzo wybiórcze, gdyż nie uwzględniają innych form aktywności kulturalnej twórców i mieszkańców m.in. wypływających z komercyjnej części sektora kultury, ale też organizacji trzeciego sektora, a nawet oddolnych, niesformalizowanych inicjatyw lokalnych, często niewykraczających poza najbliższe sąsiedztwo wsi lub w przypadku miasta osiedli. Ze względu na standaryzację i tożsamy sposób gromadzenia danych, statystyki te dają możliwość dokonania ewaluacji czasowej oraz przestrzennej. Umożliwiają zatem ukazanie mocnych i słabych stron sektora kultury w ujęciu geograficznym, pozwalają także w łatwy sposób odkryć podmioty (np. jednostki samorządu terytorialnego) znacząco odbiegające od średnich wartości wskaźników tak w sensie pozytywnym, jak i negatywnym.

Aby dokonać wewnętrznej charakterystyki województwa podlaskiego pod względem partycypacji kulturalnej, ważne jest wcześniejsze „osadzenie” go w strukturze pozostałych jednostek terytorialnych. W scharakteryzowanych przez A. Tyszkę uwarunkowaniach zewnętrznych partycypacji w kulturze wymienione zostały czynniki kształtowania polityki kulturalnej przez szeroko rozumianą władzę. Jednym z elementów tej polityki jest wielkość

¹ Między innymi w oparciu o dane aktualizowane w Banku Danych Lokalnych (bdl.stat.gov.pl), ale także na podstawie sprawozdawczości prowadzonej przez urzędy marszałkowskie poszczególnych województw.

środków przeznaczanych na sektor kultury. Do kluczowych wskaźników redagowanych przez GUS włączają się te, które charakteryzują wydatki ponoszone przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) na kulturę. Tabela 1 ukazuje, że gminy w województwie podlaskim, w odniesieniu do gmin w innych województwach, przeznaczają na cele kulturalne względnie niewielkie części własnych budżetów. W gminach województwa podlaskiego asygnowano na te cele w latach 2015-2017 średnio 2,67% budżetów gmin, przy średniej krajowej 3,17% (Białous i in. 2019: 10).

Tabela 1. Średni udział wydatków budżetowych gmin w Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem w latach 2015–2017

Województwo	Średni odsetek	Województwo	Średni odsetek
Dolnośląskie	4,97	Lubelskie	3,13
Opolskie	3,60	Śląskie	3,03
Pomorskie	3,33	Łódzkie	2,97
Lubuskie	3,30	Podkarpackie	2,90
Zachodniopomorskie	3,30	Warmińsko-Mazurskie	2,73
Małopolskie	3,23	Kujawsko-Pomorskie	2,70
Wielkopolskie	3,20	Podlaskie	2,67
Mazowieckie	3,17	Świętokrzyskie	2,53

Źródło: na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS) oraz M. Białous i in., (2019), *Diagnoza kultury w województwie podlaskim*, Białystok, Fundacja SocLab, <http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Diagnoza-partycypacji-w-kulturze-w-wojew%C3%B3dztwie-podlaskim.pdf>, [dostęp: 15 stycznia 2020], s. 11.

Jednakowo prezentuje się wskaźnik wydatków bieżących na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca. Średnia dla kraju osiągnęła w 2017 roku wartość 122,2 PLN. Rozkład wydatków dla poszczególnych województw zawiera tabela 2. Znowu daje się dostrzec, że wydatki w JST Polski wschodniej, w tym województwa podlaskiego odchylają się znacząco od wartości średniej i nie przekraczają 110 PLN na głowę mieszkańca.

Tabela 2. Średnie wydatki bieżące na kulturę w budżetach gmin w przeliczeniu na mieszkańca w 2017 roku

Województwo	Wydatki na osobę [PLN]	Województwo	Wydatki na osobę [PLN]
Dolnośląskie	163,9	Wielkopolskie	122,0
Mazowieckie	151,8	Łódzkie	114,5
Pomorskie	142,1	Lubelskie	108,9
Zachodniopomorskie	138,4	Podlaskie	108,3
Małopolskie	132,0	Warmińsko-Mazurskie	103,8
Lubuskie	124,3	Kujawsko-Pomorskie	102,8
Opolskie	124,0	Podkarpackie	101,9

Źródło: na podstawie BDL GUS i M. Białous i in., (2019), dz. cyt., s. 11.

Na podstawie dwóch zaprezentowanych wskaźników widoczne jest, że sytuacja dotycząca finansowania sektora kultury ze środków publicznych w województwie podlaskim jest niższa niż w większości pozostałych województw. Czy przekłada się to na partycypację w zinstytucjonalizowanych wydarzeniach kulturalnych? Odpowiedzi dostarcza ostatni z prezentowanych w tej części opracowania wskaźnik odnoszący się do uśrednionego stosunku liczby uczestników wydarzeń kulturalnych do liczby mieszkańców województw w latach 2015-2017. Okazuje się, że w analizowanym okresie 2015-2017, w sprawozdawanych wydarzeniach w województwie podlaskim wzięło udział ponad 1,4 miliona uczestników. Choć nie da się ustalić, ile z tych osób było przyjezdnych, niemniej stosunek liczby uczestników wydarzeń do liczby mieszkańców w badanym okresie wyniósł 1,2 i był najwyższy w Polsce. Szczegółowe dane prezentuje tabela 3, z której wynika, że relatywnie niższe nakłady przeznaczone na kulturę w województwie nie są skorelowane pozytywnie z niską liczbą osób odwiedzających wydarzenia kulturalne. Czy taki sam obraz partycypacji ujawni się, gdy dokonane zostanie porównanie wskaźników wewnątrz województwa w perspektywie czasowej i subregionalnej?

Tabela 3. Uśredniony stosunek liczby uczestników wydarzeń kulturalnych do liczby mieszkańców województw w latach 2015-2017

Województwo	Stosunek liczby uczestników wydarzeń do liczby mieszkańców	Województwo	Stosunek liczby uczestników wydarzeń do liczby mieszkańców
Podlaskie	1,20	Lubelskie	0,93
Małopolskie	1,18	Wielkopolskie	0,92
Podkarpackie	1,16	Śląskie	0,86
Dolnośląskie	1,12	Pomorskie	0,86
Warmińsko-Mazurskie	1,11	Kujawsko-Pomorskie	0,74
Zachodniopomorskie	1,06	Opolskie	0,74
Lubuskie	1,03	Mazowieckie	0,67
Świętokrzyskie	0,97	Łódzkie	0,64

Źródło: na podstawie BDL GUS i M. Białous i in., (2019), dz. cyt., s. 18.

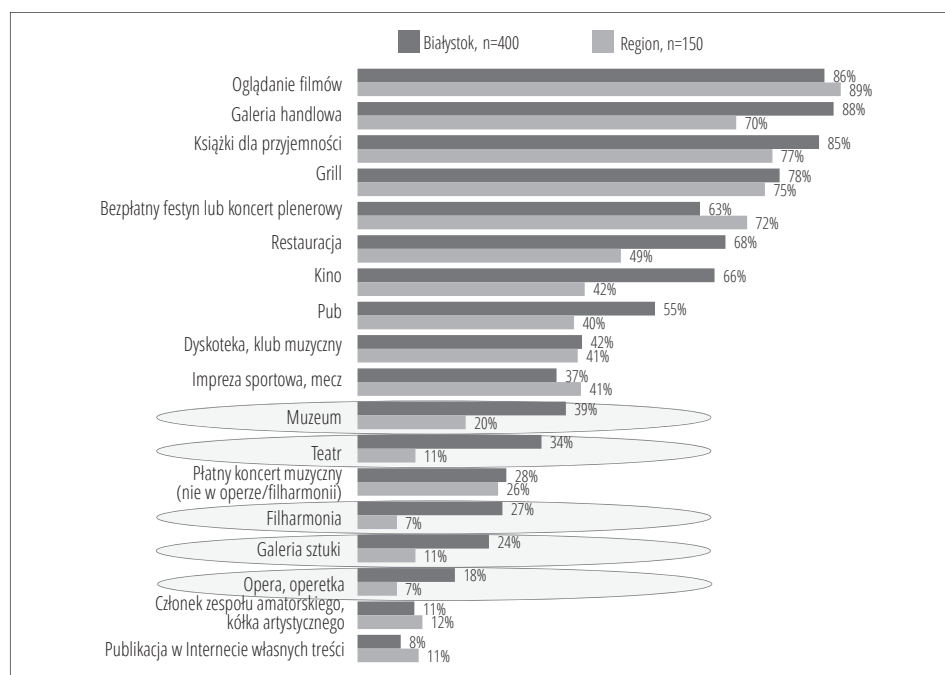
Partycypacja kulturalna w województwie podlaskim w kontekście subregionalnym i czasowym

Do opisu partycypacji w kulturze mieszkańców województwa podlaskiego zostaną wykorzystane wyniki z trzech projektów. Dwa pierwsze projekty realizowane były w oparciu o kwotowo-losowe próby, dzięki czemu uzyskane wyniki można było ekstrapolować na całą diagnozowaną populację. Ostatni projekt przeprowadzony został na próbie celowej osób sklasyfikowanych jako uczestnicy kultury, którzy subiektywnie ocenili, że partycypują w wydarzeniach kulturalnych. Ze względu na fakt, że w projektach lista aktywności, także tych z pola kultury, nie była do końca tożsama, wyniki z tych badań zostaną zestawione jedynie w odniesieniu do zinstytucjonalizowanej formy partycypacji w kulturze według typologii Antoniny Kłoskowskiej.

Jak wykazała analiza wskaźników ilościowych GUS, partycypacja kulturalna może być warunkowana, choć nie musi, położeniem geograficznym.

Ze względu na specyfikę regionu podlaskiego, gdzie jedynie mieszkańcy Białegostoku mają możliwość partycypacji we wszystkich zinstytucjonalizowanych formach kultury w ramach granic terytorialnych miasta, zasadne wydaje się porównanie, czy stopień uczestnictwa w wydarzeniach warunkowany jest łatwą dostępnością i zasięgiem wskazanych instytucji. Procentowy rozkład aktywności podejmowanych przez mieszkańców województwa podlaskiego w okresie dwunastu miesięcy poprzedzających pomiar w podziale na osiadłych w Białymstoku i poza nim prezentuje wykres 1².

Wykres 1. Czynności wykonywane w trakcie ostatnich 12 miesięcy w 2012 roku przez mieszkańców województwa podlaskiego w podziale na Białystok i region

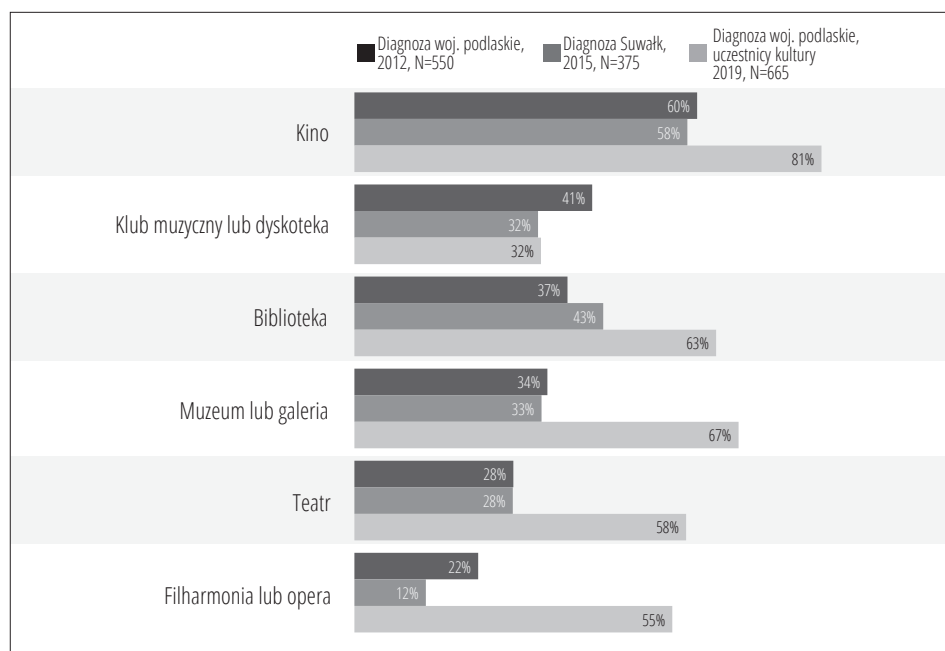
Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Poleszczuk i in., (2012), *Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim*, Białystok, Fundacja SocLab, <http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Diagnoza-partycypacji-w-kulturze-w-wojew%C3%B3-dztwie-podlaskim.pdf>, [dostęp: 19 stycznia 2020].

² Ze względu na optymalizację długości trwania ankiety, nie była prowadzona dokładna ewidencja miejscowości, z której pochodził respondent. Dokonywano jedynie klasyfikacji czy respondent zamieszkuje stolicę województwa, czy też inną miejscowość.

Okazuje się, że czynnik miejsca zamieszkania istotnie wpływa na partycypację w zinstytucjonalizowanych formach wydarzeń kulturalnych. Znaczące różnice wystąpiły w przypadku każdej analizowanej instytucji, z wyjątkiem płatnego koncertu muzycznego, który może odbywać się w formie, np. impresaryjnej i nie wymaga specjalnie dostosowanego budynku, przez co uczestnicy nie są zmuszeni do udawania się poza miejsce zamieszkania celem partycypacji.

Kolejnym krokiem będzie porównanie aktywności kulturalnej uczestników trzech niezależnych pomiarów (wykres 2).

Wykres 2. Czynności wykonywane w trakcie ostatnich 12 miesięcy przez uczestników badań w roku 2012, 2015, 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. Poleszczuk i in., (2012), dz. cyt.; M. Skowrońska i in., (2014), *Spacer po utartych ścieżkach. O spotkaniach białostoczan z kulturą*, Białystok, Fundacja SocLab, <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/4476>, [dostęp: 19 stycznia 2020]; M. Białous i in., (2019), dz. cyt.

Choć dane pochodzą z różnych projektów oraz powstały na podstawie odmiennej wielkości próby, to w przypadku dwóch pierwszych, gdzie zastosowano

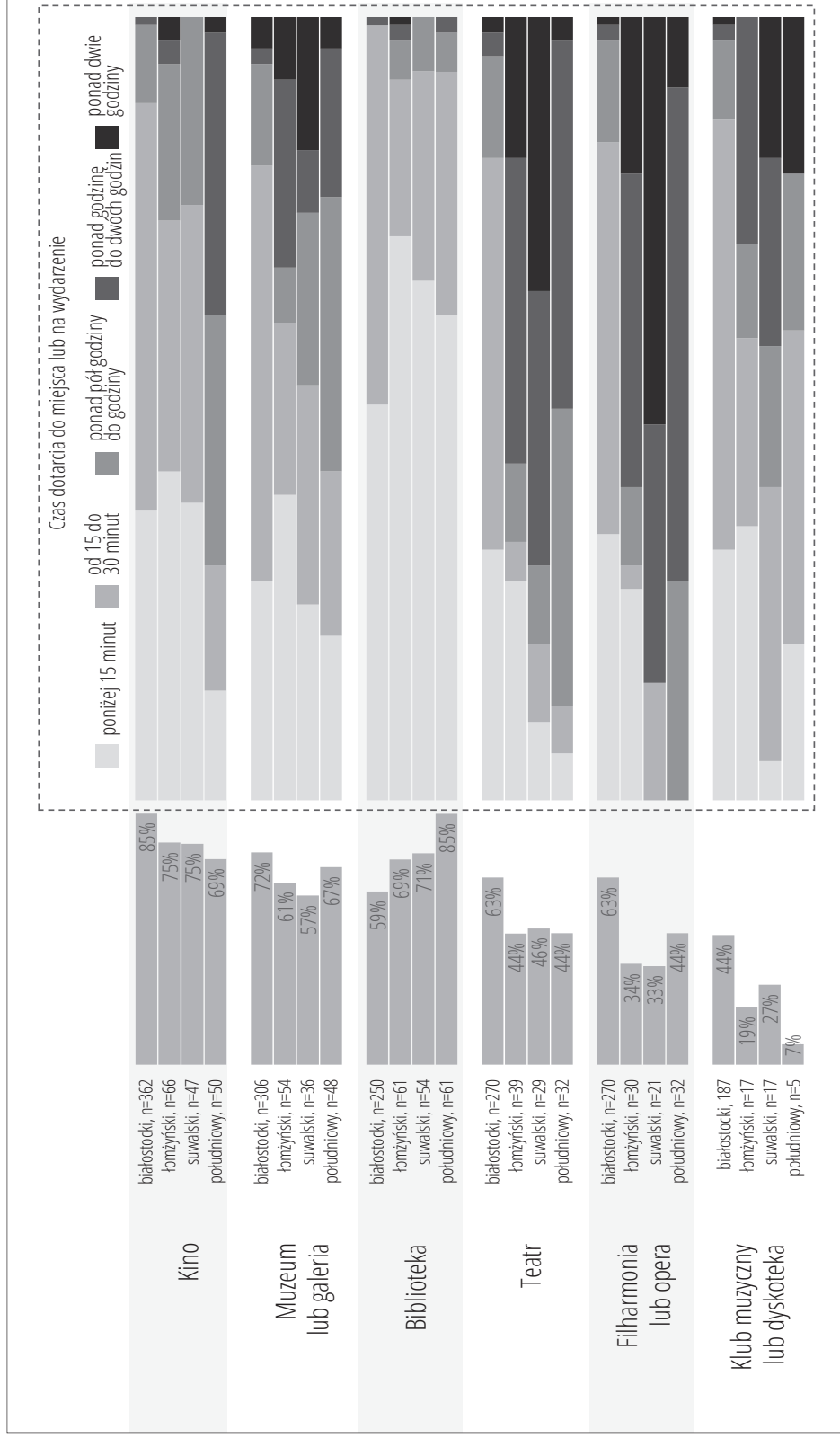
dobór losowy, widzimy zbieżność wyników w przypadku tych instytucji, które występują również w Białymstoku oraz w Suwałkach. Suwalczanie nie posiadają w swoim mieście filharmonii ani opery, co od razu odbija się na wskaźniku partycypacji. Trzeci pomiar powinien być traktowany jako ilustracja, jak dalece aktywuje się partycypacja w wydarzeniach kulturalnych wśród uczestników kultury, którzy jednocześnie wykazują większe współkorzystanie z różnych form kultury instytucjonalnej.

Jednak gdy przeanalizujemy dane z 2019 roku w ujęciu subregionalnym³, okazuje się, że obserwowalne są istotne różnice w partycypacji (wykres 3). U ich podstaw mogą leżeć dysproporcje w czasie dotarcia do miejsca wydarzenia, co w rezultacie przekłada się na różnice w odsetku osób uczestniczących w nich. W subregionie południowym niemal każda diagnozowana instytucja (kino, teatr, filharmonia lub opera) wymaga od mieszkańców znacznych nakładów czasowych na dotarcie – dominuje odpowiedź „ponad godzinę do dwóch godzin”. Instytucje takie jak teatr, filharmonia i opera charakteryzują się utrudnionym zasięgiem także w subregionie łomżyńskim oraz suwalskim. Ujawniają się zatem poważne nierówności w dostępie do infrastruktury kultury wśród mieszkańców województwa podlaskiego (Białous i in. 2019: 73), które rezonują na wiele aspektów związanych ze stylami partycypacji, jej częstotliwością, co w dalszej perspektywie przekłada się na inny poziom habitusu w ujęciu P. Bourdieu.

Ostatnim porównaniem w kontekście subregionalnym są mapy obrazujące dystans, jaki dzieli mieszkańców poszczególnych subregionów województwa podlaskiego od teatrów, galerii, a także kin stałych (rysunek 1). Opiswane instytucje skupiają się aktualnie w miastach na prawach powiatu – Białymstoku, Łomży i Suwałkach, będących niegdyś stolicami wojewódzkimi – jak również nielicznych gminach miejskich. Duży deficyt widoczny jest natomiast na większości obszaru podregionu południowego.

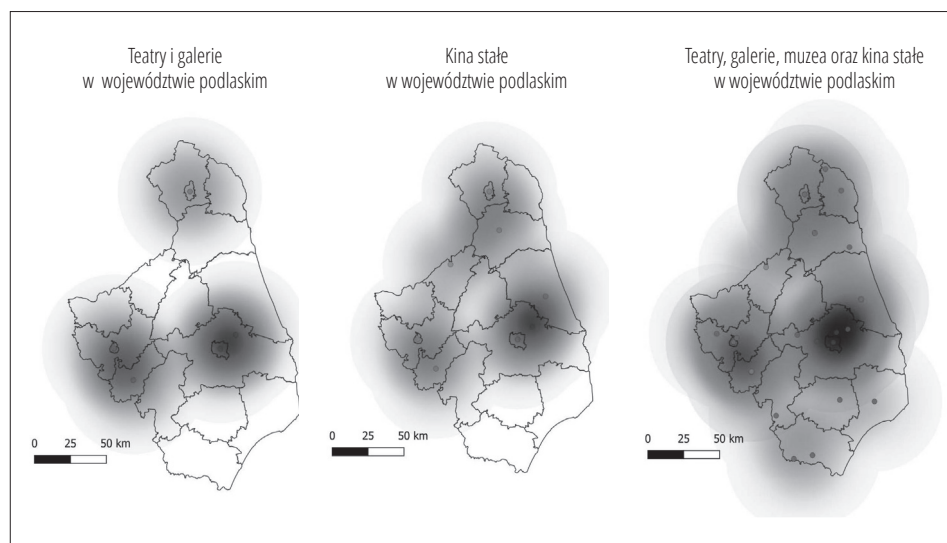
³ W tym projekcie prowadzona była dokładna ewidencja miejsca zamieszkania uczestników badania, dzięki czemu można było dokonać ich klasyfikacji regionalnej. Zastosowano podział na cztery subregiony: białostocki, suwalski, łomżyński oraz południowy.

Wykres 3. Uczestniczenie do instytucji/na wydarzenia w ciągu ostatnich 12 miesięcy wraz ze sposobem i czasem dotarcia w podziale na podregiony województwa podlaskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Białous i in., (2019), dz. cyt.

Rysunek 1. Mapy ukazujące odległości instytucji kultury od poszczególnych subregionów w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS i M. Białous i in., (2019), dz. cyt.

Okazuje się, że deficyt poszczególnych typów instytucji kulturalnych w najbliższej okolicy wpływa na oczekiwania i style partycypacji w kulturze wśród mieszkańców określonych subregionów, i nie ulega przeobrażeniom wraz z biegiem lat. Substytucja zinstytucjonalizowanych form kultury poprzez inne aktywności powoduje kształtowanie się odmiennych zapatrywań wśród uczestników na wydarzenia, jakie powinny odbywać się częściej w danym subregionie. Mieszkańcy Białegostoku posiadający na co dzień dostęp do instytucji teatru, opery zgłaszali istotnie częściej chęć partycypacji w organizowanych przez te instytucje wydarzeniach aniżeli mieszkańcy regionu, którzy najczęściej obcują z kulturą w sezonie letnim, kiedy gminy organizują rozmaite wydarzenia plenerowe. Znajduje to odzwierciedlenie w deklarowanych preferencjach, gdzie niemal wszyscy respondenci z regionu zgłaszali większe zapotrzebowanie na koncerty zespołów muzycznych (tabela 4). W Suwałkach, ze względu na flagowe wydarzenie kulturalne, jakim jest Blues Festival, w 2015 roku mieszkańcy także najczęściej wskazywali na potrzebę organizacji większej liczby koncertów uznanych gwiazd oraz zespołów muzycznych.

Tabela 4. Deklaratywna chęć uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych wśród mieszkańców województwa podlaskiego (2012 rok) i Suwałk (2015 rok)

	Diagnoza kultury – 2012						Diagnoza Suwałk – 2015	
	Próba całkowita		Białystok		Region		Próba całkowita	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Seans w kinie	457	84,0	334	84,6	123	82,6	287	76,6
Koncerty zespołów muzycznych	443	81,4	306	77,5-	137	91,9+	323	86,3
Widowiska kabaretowe	439	80,7	325	82,3	114	76,5	296	79,1
Przedstawienia teatralne	421	77,4	318	80,5+	103	69,1-	249	66,5
Koncerty uznanych gwiazd	421	77,4	306	77,5	115	77,2	327	87,3
Festyny ludowe, jarmarki	377	69,3	272	68,9	105	70,5	268	71,5
Festiwale filmowe	370	68,0	266	67,3	104	69,8	258	68,8
Wystawy	367	67,5	272	68,9	95	63,8	285	76,2
Festiwale teatralne	325	59,7	235	59,5	90	60,4	236	63,0
Koncerty w filharmonii	306	56,3	235	59,5+	71	47,7-	168	44,9
Opera, operetka	260	47,8	208	52,7+	52	34,9-	178	47,6
Próba całkowita	544	100	395	100	149	100	375	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. Poleszczuk i in., (2012), dz. cyt.; M. Skowrońska i in., (2014), dz. cyt. Pytania wieloodpowiedziowe, liczebności oraz procenty nie sumują się do podanej u podstawy próby całkowitej traktowanej referencyjnie jako 100%.

| Podsumowanie

W wyniku dokonanych analiz w oparciu o podstawowe wskaźniki partycypacji w kulturze w województwie podlaskim na podstawie realizowanych na przestrzeni lat projektów przy uwzględnieniu optyki subregionalnej daje się

dostrzec istotne różnice w aktywności kulturalnej mieszkańców podyktowane nierównym dostępem do zinstytucjonalizowanych form kultury. Bez względu na wielkość środków finansowych wykładanych przez poszczególne JST na rozwój kultury, oddalenie od centrów kultury posiadających dużo bardziej rozwiniętą infrastrukturę instytucjonalną skutkuje obniżeniem partycypacji w wydarzeniach kulturalnych tj. teatr, opera, galerie i muzea, kino. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest odmienne zapatrywanie na potrzeby kulturalne wśród mieszkańców poszczególnych subregionów oraz w ujęciu społecznym, kształtowania się odmiennego gustu estetycznego wpływającego na definiowanie reguł partycypacji kulturalnej, która splata wzory uczestnictwa ze strukturą społeczną oraz poziomem kapitału ekonomicznego i kulturowego (Bourdieu i Passeron 1990).

| BIBLIOGRAFIA

1. Białous M. i in., (2015), *Nowe kierunki, nowe drogowaskazy. Współczesna kondycja kultury w Suwałkach*, Białystok, Fundacja SocLab, http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2015/10/Suwa%C5%82ki_wersja-przyj%C4%99ta.pdf, [dostęp: 18 stycznia 2020].
2. Białous M. i in., (2019), *Diagnoza kultury w województwie podlaskim*, Białystok, Fundacja SocLab, <http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Diagnoza-partycypacji-w-kulturze-w-wojew%C3%B3dztwie-podlaskim.pdf>, [dostęp: 15 stycznia 2020].
3. Bourdieu P., Passeron J.-C., (1990), *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Celiński A., Białous M., (2017), *DNA miasta: Białystok. Diagnoza stanu miejskiej polityki kulturalnej 2017*, Białystok, Fundacja RES PUBLICA, https://www.bialystok.pl/pl/dla_mieszkanow/kultura/programpolitykikulturalnejmiastabialeghostoku/diagnoza-dna-miasta-bialystok.html, [dostęp: 19 stycznia 2020].
5. Golka M., (2007), *Socjologia kultury*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
6. Jankowski D., (2010), *Pedagogika kultury: studia i koncepcje*, Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

7. Jarosz K., (2017), *Style partycypacji kulturalnej człowieka dorosłego. Walidacja narzędzia pomiarowego*, „Rocznik Andragogiczny”, nr 24.
8. Kłoskowska A., (1972), *Spoleczne ramy kultury*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
9. Poleszczuk J. i in., (2012), *Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim*, Białystok, Fundacja SocLab, <http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Diagnoza-partycypacji-w-kulturze-w-wojew%C3%B3dztwie-podlaskim.pdf>, [dostęp: 19 stycznia 2020].
10. Skowrońska M. i in., (2014), *Spacer po utartych ścieżkach. O spotkaniach białostoczan z kulturą*, Białystok, Fundacja SocLab, <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/4476>, [dostęp: 19 stycznia 2020].
11. Tyszka A., (1971), *Uczestnictwo w kulturze. O różnorodności stylów życia*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Akademickie.
12. Tyszka A., (1981), *Partycypacja kulturalna*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, nr 3(57).